

ISSN 1729-360X

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Волинського
державного
університету
ім. Лесі Українки

6.2006

*Рекомендовано до друку вченою радою
Волинського державного університету імені Лесі Українки
(протокол № 12 від 29.06.2006 р.)*

Редакційна рада “Наукового вісника ВДУ ім. Лесі Українки”

Коцан І. Я., доктор біологічних наук, професор (головний редактор).
Арцишевський Р. А., доктор філософських наук, професор (заступник головного редактора).
Гаврилук С. В., доктор історичних наук, професор (заступник головного редактора).
Давидюк Г. Є., доктор фізико-математичних наук, професор.
Карлін М. І., доктор економічних наук, професор.
Мельник В. М., доктор технічних наук, професор.
Мірченко М. В., доктор філологічних наук, професор.
Смолюк І. О., доктор педагогічних наук, професор.
Ковальчук Н. П., відповідальний секретар.

Редакційна колегія

Філологічні науки

Моклиця М. В., доктор філологічних наук, професор (відповідальний редактор).
Бублейник Л. В., доктор філологічних наук, професор.
Гороть Є. І., кандидат філологічних наук, професор.
Дубина М. І., доктор філологічних наук, професор.
Жулинський М. Г., доктор філологічних наук, дійсний член Національної академії наук України, директор Інституту літератури імені Т. Шевченка НАН України.
Мірченко М. В., доктор філологічних наук, професор.
Оляндер Л. К., доктор філологічних наук, професор.
Перебийніс Г. І., доктор філологічних наук, професор.
Сологуб Н. М., доктор філологічних наук, професор.
Удалов В. Л., доктор філологічних наук, професор.
Харитонова І. Я., доктор філологічних наук, професор.
Шульжук К. Ф., доктор філологічних наук, професор.
Костусяк Н. М., кандидат філологічних наук, доцент (відповідальний секретар).

Журнал є науковим фаховим виданням України, у якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора чи кандидата наук (див. додатки до постанов президії ВАК України від 09.02.2000 р. № 2-02/2, 12.05.2002 р. № 1-05/6, 09.06.1999 р. № 1-05/7, 11.10.2000 р. № 1-03/8).

Адреса редакції: 43025 м. Луцьк, просп. Волі, 13, Волинський державний університет ім. Лесі Українки.
Тел.: (0332) 72-83-87, 72-35-52. Факс: (0332) 72-35-52. Ел. пошта: lutsk.vezha@gmail.com.

Передплатний індекс – 08178.

Редактори: **В. С. Голюк, В. І. Гребенюк, Г. О. Дробот, Л. С. Пашук, В. Є. Сикора, Н. Я. Ярмольчук.** Коректори: **В. С. Голюк, В. І. Гребенюк, Г. О. Дробот, Л. С. Пашук, В. Є. Сикора, Н. Я. Ярмольчук, М. П. Гребенюк.** Технічний редактор **М. Б. Філіпович.** Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 4174 від 05.05.2000 р. Засновник і видавець – Волинський державний університет ім. Лесі Українки (43025 м. Луцьк, просп. Волі, 13). Підп. до друку 12.11.2006 р. Наклад 100 пр. Ціна за домовленістю. Редакційно-видавничий відділ “Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки (43025 м. Луцьк, просп. Волі, 13). Друк – РВВ “Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки (43025 м. Луцьк, просп. Волі, 13). Свідоцтво Держкомінформу ДК № 590 від 07.09.2001 р. Зам. 1581.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. РОМАНО-ГЕРМАНСЬКА ФІЛОЛОГІЯ

Дискурсознавство. Текстологія

Авдєєнко Т. Є.

Комунікативно-функціональні та композиційні особливості дискурсу
в умовах ретранслятивного спілкування..... 5

Галицька О. Б.

Аксіологічний фрейм (на матеріалі німецькомовних лінгвістичних рецензій).....10

Киселюк Н. П.

Невербальні компоненти комунікації 15

✓ *Козак С. В.*

Взаємодія фреймів "Природа" і "Людина" у мовній презентації духовного єднання
людини і природи (на матеріалі твору Т. Гарді "Тесс із роду Д'Ербервіллів").....19

Савчук М. Ю.

Семантико-синтаксичні засоби організації тексту політичних промов 25

Солощук Л. В.

Поняття норми у використанні невербальних компонентів комунікації
в англійському діалогічному дискурсі 31

Ущина В. А.

Особливості дискурсу політичних дебатів як мовленнєвого середовища існування
домінантності.....39

Перекладознавство. Порівняльна лінгвістика

Голдованський Я. А.

Неідентифіковані англіцизми в сучасних українських словниках іншомовних слів 44

Ташліцький Р. П.

Архетипний підхід у перекладознавчих дослідженнях (постановка проблеми) 47

Стефурак О. В.

Прийменники зі значенням вихідного пункту руху у французькій та румунській мовах.....49

УДК 821.111.08

С. В. Козак – асистент кафедри німецької філології
Волинського державного університету імені Лесі Українки**Взаємодія фреймів “Природа” і “Людина” у мовній презентації духовного
єднання людини і природи
(на матеріалі твору Т. Гарді “Тесс із роду Д’Ербервіллів”)***Роботу виконано на кафедрі німецької філології
ВДУ ім. Лесі Українки*

Аналізується взаємодія лексичних одиниць фреймів “Природа” і “Людина” в художньому відображенні духовних зв’язків людини і природи у творі англійського письменника Томаса Гарді “Тесс із роду Д’Ербервіллів”.

Ключові слова: фрейм, фреймова структура, внутріфреймова інтеграція, термінал, термінальний елемент, когнітивний трансфер.

Kozak S. V. Interaction of the Frames ‘Nature’ and ‘Man’ in the Language Representation of Spiritual Unity of a Man and Nature (on the Material of Th. Hardy’s Novel ‘Tess of the D’Urbervilles’). The interconnection of the lexical units of the frames ‘Nature’ and ‘Man’ in the pictorial presentation of the interior relations between man and nature is analyzed in the novel of Thomas Hardy “Tess of the D’Urbervilles”.

Key words: frame, frame structure, intra-frame interaction, terminal, terminal element, cognitive transfer.

Питання функціонування фреймів у художньому дискурсі привертає увагу дедалі більше науковців, які працюють над дослідженнями в галузі текстолінгвістики. Фрейм – феномен, який викликає суперечливі тлумачення, що безумовно пов’язано зі складністю самого явища – з одного боку і недостатньою теоретичною розробкою – з іншого. Твердження про те, що знання людини існує у формі комплексно структурованих сукупностей, було швидко акцептоване і набуло популярності, насамперед у когнітивній психології та інформатиці. Проте дискусія, розпочата М. Мінським на тему фреймів у 1975 році, залишилась на рівні теоретичних, загальноконцептуальних роздумів.

Недостатньо дослідженою залишається проблема фреймів у лінгвістиці, зокрема, у текстолінгвістиці. Автори концепцій, пов’язаних із питаннями фреймів, розглядають цей феномен кожен під своїм кутом зору. Зокрема, Ч. Філлмор кваліфікує фрейми як “об’єднані у систему певні схеми чи конструкти понять або термінів, чия структура накладається на деякі аспекти людського досвіду і які можуть містити елементи, що є одночасно частинами інших таких конструктів” [4, 123–124]. Т. А. ван Дейк вважає, що “фрейми – це стереотипні ситуації (інтерації), які фіксують вчинки учасників, що діють на основі соціальних установок. Вони позначають загальну структуру комплексних концептуальних одиниць, таких як ситуації чи епізоди” [3, 27]. На думку Е. Чарняка, “фрейм являє собою корпус інформації з певної теми, в якому є переплетення фактів і який характеризується цілісністю” [2, 362].

Як бачимо, дослідники по-різному підходять до визначення поняття “фрейм”, а відтак ряд проблем залишається відкритими і потребують глибшого вивчення, особливо ті, що стосуються фреймової організації літературно-художнього дискурсу.

Актуальність цього дослідження полягає у застосуванні когнітивно-дискурсної парадигми до аналізу функціонування лексики у творах художньої літератури.

Метою є аналіз взаємодії лексичних одиниць фреймів “Природа” і “Людина” в художньому відображенні духовного єднання людини і природи.

Предмет дослідження – це вербальні структури, наповнені лексичними одиницями, що належать терміналам фреймів “Природа” і “Людина”. За основу беремо положення про те, що фрейм – це структура, базовими елементами якої є концепти та відношення між ними. Концепт, згідно з визначенням де Богранда, – “це елемент, за яким стоять певні знання, котрими може володіти людина, зберігаючи їх у довготривалій пам’яті” [1, 89]. Таким чином, основу фрейма “Природа” складають концепти (термінали) *Рослина – Тварина – Ландшафт – Природне явище*, а лексичні одиниці, які належать до цих концептів, утворюють **фреймові структури**, що кваліфікуються нами як **термінальні елементи**.

На матеріалі твору англійського письменника Томаса Гарді "Тесс із роду Д'Ербервіллів" ми досліджуємо взаємодію фреймів "Природа" і "Людина" як мовного засобу духовного єднання людини і природи. Фрейми як когнітивна структура, тобто структура, яка передусім пов'язана з мисленнєвими процесами людини, виявляє тут свою когнітивну сторону особливо яскраво. Адже „злитися" з природним навколишнім середовищем або окремими його компонентами можливо лише завдяки образній уяві, багатій фантазії, тобто завдяки особливим внутрішнім ментальним процесам, що відбуваються у свідомості людини.

Такою унікальною здібністю, беззаперечно, володів Т. Гарді, адже його вміння образно й художньо представити свої думки просто вражає. До того ж, значна кількість прикладів у творі, присвячених зображенню внутрішнього світу людини, також свідчить про великий когнітивний потенціал письменника.

Уже на початку твору, коли головний персонаж роману – Тесс Дарбейфільд – змушена була їхати серед ночі з молодшим братом на базар, щоб до ранку встигнути доставити вулики в Кестербридж, перед нами постають дивовижні картини природи, намальовані здебільшого фантазією дівчини: *Tess fell into reverie. The mute procession past her shoulders of trees and hedges became attached to fantastic scenes outside reality, and the occasional heave of the wind became the sign of some immense sad soul.* (Тесс поринула у мрії. *Кущі і дерева, що тягнулися німою процесією повз неї, брали участь у фантастичних сценах, що відбувалися за межами реальності, а випадкове колихання вітру було зітханням якоїсь неосяжної скорботної душі*) (Н: 34). Присутні у структурі лексичні одиниці *trees, hedges, wind* є термінальними елементами фрейму "Природа" і цілком реальними об'єктами довкілля, однак в уяві Тесс вони постають як химерні створіння. Реальність, таким чином, переплітається з фантазією, образи названих природничих елементів залишають свій відбиток у душі Тесс, а оскільки лексична одиниця *soul* (душа) становить термінальний елемент фрейму "Людина", то відбувається внутрішнє підкорення людини містичними силами природи.

Досить цікавим, на наш погляд, є наступний приклад, оскільки в ньому особливо майстерно відображено феномен внутрішнього єднання людини й природи. Сам автор називає це злиттям у єдине гармонійне ціле: *They followed the road with a sensation that they were soaring along in a supporting medium, possessed of original and profound thoughts, themselves and surrounding nature forming an organism of which all the parts harmoniously and joyously interpenetrated each other. They were as sublime as the moon and stars above them, and the moon and stars were as ardent as they.* (Вони йшли дорогою з відчуттям, що ширяють у повітрі, захоплені оригінальними й глибокими думками, утворюючи разом з навколишньою природою єдиний організм, частини якого гармонійно й радісно взаємопроникають одне в одного. Вони були не менш величними, ніж місяць і зірки над ними, а місяць і зірки були такими ж палкими, як вони) (Н: 80).

Слід зазначити, що в більшості проаналізованих фрагментів твору механізм утворення фреймових структур "Людина + Природа" на позначення душевного стану людини аналогічний. Відбувається це завдяки сполученню (взаємодії) концептуальних елементів фрейму "Природа" з елементами фрейму "Людина". Продемонструємо це на щойно наведеному прикладі: лексичні одиниці, що належать фрейму "Природа", – *nature, stars, moon* і використовуються автором для уподібнення людини з природою, інтенсифікації величі людського буття, яке є всього лиш часткою великого й неосяжного Всесвіту, поєднуються з лексичними одиницями, що належать фрейму "Людина", – особовим займенником *they*, який, власне, ідентифікує осіб і, таким чином, автоматично відносить цей елемент до названого фрейму, та іменником *thoughts* – нематеріальною субстанцією, притаманною лише людини як мислячій істоті. Таким чином, завдяки взаємодії цих термінальних елементів і досягається картина гармонійного цілого, майстерно представлена автором твору.

Зауважимо, що, відтворюючи фрагменти фрейму "Людина + Природа", письменник не просто вдається до різних образних засобів, а й сам неодноразово використовує мовні компоненти, що експлікують його думки стосовно єднання людини з природою і знімають будь-яку неоднозначність у трактуванні написаного, зокрема: *harmony, assimilation, an integral part*, останній з яких особливо частотний. Присутній цей вираз, зокрема, і в прикладі, який описує самотні прогулянки Тесс на лоні природи: *On these lonely hills and dales her quiescent glide was of a piece with the element she moved in. Her flexuous figure became an integral part of the scene.* (Серед цих самотніх пагорбів і долин її тиха, плавна хода гармонувала з навколишньою природою. Її гнучка фігура ставала невід'ємною частиною пейзажу) (Н: 108).

Теза про нерозривність людини і природи проходить, таким чином, крізь весь роман. Присутня вона також і в описі збирання селянами врожаю на полі, де “жінка стає **невід’ємною частиною природи**, частиною **поля** – якимось чином вона втрачає межі своєї особистості, вбирає в себе все навколишнє і з ним **асимілюється**”: *A woman ... becomes **part and parcel of outdoor nature**, ... a portion of the **field**; she has somehow lost her own margin, imbibed the essence of her surrounding, and **assimilated herself with it*** (Н: 111). Як бачимо, у цьому прикладі серед термінальних елементів фрейму “Людина” і фрейму “Природа” – лише одиниці *woman, nature, field*, проте ця структура буквально насичена елементами (зокрема, *part and parcel, portion, imbibed, assimilated*), які, хоч і не належать до названих фреймів, але забезпечують їхню інтеграцію, що, без сумнівів, робить картину злиття з природою особливо яскравою.

Взаємодія фреймів “Природа” – “Людина” може відбуватись також і в кореляції „природничих” одиниць з елементами, які не обов’язково належать фрейму „Людина”: *The changes of the **weather were their only events, the birds of the New Forest their only company***. (Сдиними подіями в їхньому житті була зміна **погоди**; **пташки Нового Лісу** – єдиним товариством) (Н: 498). Зображено втечу Тесс і Клера після того як Тесс убила Алека Д’Ербервілля, щоб назавжди позбутись того, хто двічі її спокусив, зіпсувавши цим усе її життя. Відшукавши порожній будиночок у безлюдному місці, Тесс і Клер таємно поселились у ньому і насолоджувались коротким щастям на лоні природи. Фрейм “Природа” репрезентований тут лексичними одиницями *weather* (термінал “Природне явище”), *birds* (термінал “Тварина”), *forest* (термінал “Ландшафт”). Незважаючи на те, що фрейм “Людина” представляють тут елементи, які, будучи концептами більш загального порядку, лише непрямим чином належать цьому фрейму (а саме: *event, company*), кореляція їх з одиницями фрейму “Природа” реалізує авторський задум у відтворенні єднання людини з природою й досягнення персонажами щастя (хоч би яким нетривким воно було) та цілковитої гармонії.

Взаємодія природи і людини може виражатись і через вплив першої на фізичний та психологічний стан людини, на її зовнішність і навіть світогляд.

Зупинимося на прикладах, у яких простежуємо **дію природи на зовнішність** людини, тобто фрейм “Природа – Зовнішність”. Позитивний вплив свіжого повітря на зовнішність спостерігаємо, зокрема, в описі ситуації, коли Тесс вирушила в дорогу у далекий Емінстер, де жили батьки її чоловіка, щоб через них передати листа Енджелу, оскільки на той час вони були у розлуці: *The freshness of colour she had derived from the **keen air***. (Від **свіжого повітря** у неї з’явився рум’янець) (Н: 379).

Своєрідний вплив природи на зовнішній вигляд дівчини спостерігаємо в зображенні її прогулянок з коханим у передранковий час, в лілових променях світанку: *At this **dim inceptive stage of the day** Tess seemed to Clare to exhibit a dignified largeness both of disposition and physique, an almost regnant power*. (У цьому **тьмяному світлі дня, що зароджувався, Тесс здавалась Клеру істотою досконалою і духовно й фізично, наділеною мало не монументальною могутністю**) (Н: 167). Загадковість зображеного досягається завдяки словосполученню *stage of the day*, разом з означенням *dim* та *inceptive*.

Розглянемо приклади **дії природи на фізичний стан** людини. Здебільшого йдеться про вплив погодних умов; щоправда, зустрічається і такий випадок: *The **fresh night air was producing staggering and serpentine courses among the men who had partaken too freely***. (Від **свіжого нічного повітря** чоловіки, що хильнули зайвого, починали покачуватись і йти зигзагами) (Н: 80). Природа, представлена словосполученням *fresh night air*, впливає на ходу чоловіків (*men* – фрейм “Людина”). Посередником цього впливу виступає дієслово *to produce*, що знімає будь-які інші варіанти трактування даного висловлювання.

Практично усі зафіксовані нами випадки фрейму “Природа – Людина” пов’язані з негативними наслідками впливу природи на фізичний стан людини. Зокрема: *One day a peculiar quality invaded the air of this open country. There came a moisture which was not of **rain**, and a cold which was not of **frost**. It chilled the eyeballs, made their brows ache, penetrated to their skeletons. They knew that it meant **snow**, and in the night the **snow** came*. (Одного разу повіяло чимось **особливим на цій відкритій місцевості. З’явилась вологість, яка не віщувала, однак, дощу, було холодно, але не морозно. Від цього боліли очі, болів лоб, холод пронизував до кісток. Вони знали, що це віщувало сніг, і вночі таки почався снігопад**) (Н: 367). Зображення впливу холодної пори року (ось-ось мав піти сніг) на самопочуття людини забезпечується кореляцією елементів фрейму “Природа” (*air, moisture, rain, cold, frost, snow*) та фрейму “Людина” (*eyeballs, brows, skeletons*).

Подібні контакти фреймових лексичних одиниць спостерігаємо також в ситуації, де описується праця найнятих на роботу селян у полі у Флінтком-Еші: *The rain had ... raced along horizontally upon the yelling wind, sticking into them like glass splinters till they were wet through.* (Під напором виючого вітру дощ періцив горизонтально, колючи їх, мов осколки скла, доки вони не промокли до кісток) (Н: 364). Кореляція компонентів *rain* (термінал “Природне явище”) та *to be wet through* (термінал “Фізичний стан”) відображає цей вплив. Однак опису автор далі не розвиває. Під дану фреймову структуру він підводить ще один термінал – “Характер людини”: *To stand working slowly in a field, and feel the creep of rain-water, first in legs and shoulders, then on hips and head, then at back, front, and sides, and yet to work on till the leaden light diminishes and marks that the sun is down, demands a distinct modicum of stoicism, even of valour.* (Повільно працювати на полі і відчувати, як дощова вода стікає спочатку по ногах і плечах, потім по стегнах і голові, по спині, грудях і боках, і все-таки не кидати роботи, поки не потемніє свинцеве небо, сповіщаючи про захід сонця, – така робота вимагає стоїцизму, навіть непохитної волі) (Н: 364). Елементи фрейму “Природа” – *field, rain-water, sun* – та фрейму “Людина” – *legs, shoulders, hips, head, back, front, sides* – корелюють, відображаючи вплив перших (головним чином, одиниця *rain-water*) на фізичний стан людини. Однак структура доповнена ще авторською оцінкою, основними компонентами якої є елементи характеристики – *stoicism* та *valour*. Оскільки ці одиниці є елементами різних терміналів, то, таким чином, можна стверджувати про наявність **термінальної, або внутріфреймової, інтеграції**.

Це явище спостерігаємо і в наступних прикладах, які є продовженням представленої ситуації. Тут замість терміналу “Характер” в інтеграції задіяно лексичні одиниці терміналу “Душевний стан” фрейму “Людина”: *Yet they did not feel the wetness so much as might be supposed. They ... were talking of the time when they lived and loved together at Talbothays Dairy, that happy green tract of land. ... They lived all this afternoon in memories of green, sunny, romantic Talbothays.* (Однак вони страждали від дощу менше, ніж можна було припустити. Вони розмовляли про той час, коли разом жили і любили на місці Телботейс, в цьому благословенному зеленому куточку землі. Увесь цей день вони жили спогадами про зелену, сонячну і романтичну садибу Телботейс) (Н: 364). Спостерігаємо подвійний показ впливу природи на людину: негативний – на фізичний стан (і це вплив саме в даний момент опису) та позитивний – на душевний стан через спогад про благодатний куточок природи, який полегшує страждання, викликані важкою фізичною роботою у надзвичайно несприятливих погодних умовах. Саме через спогад реалізується **когнітивний момент**.

Одним з провідних фреймів твору є фрейм “Природа – Психологічний стан”. У більшості випадків спостерігаємо позитивний вплив природи, який благотворно відбивається на душевному здоров’ї людини. Природа може проявляти свої лікувальні властивості, діючи як заспокійливий засіб: *Though the air was fresh and keen there was a whisper of spring in it that cheered the workers on. Nightfall, which in the frost of winter comes as a fiend and in the warmth of summer as a lover, came as a tranquilizer on this March day.* (Незважаючи на прохолоду, у повітрі вже віяло весною, і це підбадьорювало працюючих. Ніч, яка у морозну зиму приходить як ворог, а в теплий літній вечір – як коханка, у цей березневий день принесла заспокоєння) (Н: 444).

Подібну заспокійливу дію виявляє навколишня природа на головного персонажа твору – Клера, коли той, дізнавшись про минуле Тесс, про те, як її спокусив Алек Д’Ербервілл, не міг подолати свій гнів, який охопив його після розмови з коханою, і він, не в змозі залишатися в домі разом з нею, вийшов прогулятися на природі, яка і стала йому єдиним розрадником у цю важку для нього хвилину: *The cruelty of fooled honesty is often great after enlightenment, and it was mighty in Clare now. The outdoor air had apparently taken away from him all tendency to act on impulse.* (Обманута чесна людина часто буває дуже жорстокою, коли з її очей спадає пов’язка, – так було і з Клером. Але свіже повітря, здавалось, позбавило його бажання діяти необдуманно) (Н: 296).

Досить влучно описує автор лікувальні властивості природи на прикладі однієї людини, даючи при цьому характеристику відчуттям цілих народів, які відмовились від життя на лоні природи і надали перевагу цивілізації. Лексичні одиниці терміналу “Психологічний стан” фрейму “Людина” – *to like, chronic melancholy* яскраво експлікує цю думку: *Unexpectedly he began to like the outdoor life for its own sake, and for what it brought, apart from its bearing on his own proposed career. ... He became wonderfully free from the chronic melancholy which is taking hold of the civilized races.* (Несподівано він почав знаходити втіху в житті на чистому повітрі заради нього самого і заради того, що давало

воно йому, незалежно від його впливу на вибрану ним кар'єру. Дивовижним чином він позбувся хронічної меланхолії, притаманної цивілізованим народам) (Н: 152).

Природа не лише здатна "лікувати" сповнені негараздами душі людей, а й розпалювати пристрасть, збагачувати серця найпрекраснішими відчуттями. Свідченням цьому є такий приклад: *Amid the oozing fatness and warm ferments of the Froom Vale, at a season when the rush of juices could almost be heard below the hiss of fertilization, it was impossible that the most fanciful love should not grow passionate. The ready bosoms existing there were impregnated by their surroundings.* (Серед соковитих огрядних і теплих випарів долини Вар у ту пору року, коли слух мало не вловлює потік соків під шаром добрив, навіть найбільш мрійливе кохання не могло не розгорітися в пристрасть. Серця, готові прийняти її, перебували під владою навколишньої природи) (Н: 190). Природа, названа тут *surroundings*, представлена, передусім, власною назвою *Froom Vale* та іменниками *fatness, ferments, juices*, згрупованими навколо основного у даній структурі компонента фрейму "Людина" – *love* (термінал "Почуття"), підсиленого означеннями *the most fanciful* та *passionate*.

Як бачимо, ці випадки пов'язані з позитивним впливом природи на людину. Однак у наступному прикладі зображено негативну дію елементів природи на душевний стан головного персонажа – Тесс: *The wind was so nipping that the ivy-leaves had become wizened and gray, each tapping incessantly upon its neighbour with a disquieting stir of her nerves.* (*Вітер* був такий різкий, що листки плюща зморщились і посіріли; кожен з них шарудів, зачіпаючи одне одного, і це діяло їй на нерви) (Н: 380). Напевно, неправомірно було б однозначно стверджувати, що неприємні відчуття героїні викликані тільки дією рослини (*ivy-leaves*). Сама по собі природа не могла таким чином завдати людині душевних прикросів. Швидше за все, вона стала каталізатором цих відчуттів, зумовлених хвилюванням перед зустріччю з людьми, від яких залежала подальша доля, тобто батьків Клера, до яких Тесс наважилася звернутись за допомогою через своє скрутне становище.

Вплив природи на психологічний стан іноді буває настільки інтенсивним, що від цього може навіть змінюватися світогляд людини. Розглянемо для прикладу ситуацію, в якій зображено повне духовне злиття Енджела Клера зі світом природи після того як він відмовився від життя в отчому домі серед цивілізації заради життя на природі: *He grew away from old associations, and saw something new in life and humanity. Secondly, he made acquaintance with phenomena which he had before known but darkly – the seasons in their moods, morning and evening, night and noon, winds in their different tempers, trees, waters and mists, shades and silences, and the voices of inanimate things.* (Він відійшов од попереднього світогляду і побачив щось нове в житті і в людині. Крім того, він близько познайомився з тими явищами, про які до цієї пори мав лише туманне уявлення, – пізнав настрій пір року, ранку і вечора, ночі й дня, мінливий норів вітру, пізнав дерева, води й тумани, тіні й тишу, і голоси неживих предметів) (Н: 153). Як бачимо, структура насичена компонентами фрейму "Природа" – *winds, trees, waters, mists, shades*, які становлять її кістяк, оскільки саме на них проектується зміна світосприйняття, про яку йдеться в узагальнюючій фразі *He made acquaintance with phenomena which he had before known but darkly* з подальшою експлікацією за допомогою вищезазначених компонентів.

Цікаво, що внаслідок зміни світогляду людини стає іншим також сприйняття навколишньої природи. Після підступної спокуси юної Тесс Алеком Д'Ербервіллем її життя кардинально змінюється, а разом з ним і світогляд. У результаті – сприйняття краю, в якому народилась дівчина, також стає іншим: *Tess, on reaching the edge of the escarpment, gazed over the familiar green world beyond. It was always beautiful from here; it was terribly beautiful to Tess today, for since her eyes last fell upon it she had learnt that the serpent hisses where the sweet birds sing, and her views of life had been totally changed for her by the lesson.* (Тесс, дійшовши до краю схилу, подивилась в далечінь, на знайомий світ. Звідси він був завжди чудовим, але сьогодні він здався Тесс особливо прекрасним, бо вона пізнала з тих пір як бачила його востаннє, що змія шипить там, де ніжно співають пташки, – і після цього уроку погляд її на життя став зовсім іншим) (Н: 96). Образності в зображенні модифікації світогляду героїні твору додає метафоричне протиставлення одна одній лексичних одиниць фрейму "Природа" – *serpent* та *sweet birds* з подальшим розкриттям головної думки автора: *her views of life had been totally changed*.

Цей приклад тісно пов'язаний з наступними, які виражають проекцію власних відчуттів на сприйняття природи через призму власного досвіду. Візьмемо для прикладу опис внутрішнього

стану Тесс, коли після довгих важких роздумів вона наважилась покинути рідний край, де на неї усі дивились з докором й недобррозичливістю. У новій місцевості вона раптом відчула радість і легкість буття: *The change in the quality of the air ... sent up her spirits wonderfully. Her hopes mingled with the sunshine in an ideal photosphere which surrounded her as she bounded along against the soft south wind. She heard a pleasant voice in every breeze and in every bird's note seemed to lurk a joy.* (Від зміни повітря їй раптом стало надзвичайно добре на душі. Сподівання її злились із сонячним світлом в ідеальну фотосферу, яка оточувала її, коли вона вистрибом побігла назустріч теплому південному вітру. В кожному подиху вітерцю чувся їй ласкавий голос, і в кожному звуці пташиних голосів здавалось, приховувалась радість) (Н: 133).

Аналіз цих фреймових структур був би неповним без розгляду ще одного прикладу, який становить окрему підгрупу, у якій фрейм "Природа" служить для зображення життя в цілому та в розумінні його письменником: *Nature does not often say "See!" to her poor creature at a time when seeing can lead to happy doing; or reply "Here!" to a body's cry of "Where?" till the hide-and-seek has become an irksome, outworn game. ... In the present case, as in millions, it was not the two halves of a perfect whole that confronted each other at the perfect moment; a missing counterpart wandered independently about the earth waiting in crass obtuseness till the late time came. Out of which maladroit delay sprang anxieties, disappointments, shocks, catastrophes, and passing-strange destinies.* (Природа не часто каже "Дивись!" своїй бідній істоті у ту мить, коли побачити означає знайти своє щастя, або відповідає "Тут!" на крик тіла "Де?" – і так доти, доки хованки не стануть нудною, набридливою грою. У даному випадку, як і в багатьох інших, дві половини досконалого цілого не зустрілись у потрібний момент; обидві вони безглуздим чином блукали по землі, поки не стало надто пізно. У результаті цього прикрого зволікання виникли розворушення, тривоги, розчарування, нещастя, катастрофи – те, що складає нашу історію) (Н: 49). Як бачимо, тут відсутнє вербальне функціонування елементів природи; сама природа представлена як єдине ціле за допомогою однієї лише узагальнюючої лексичної одиниці – *Nature*. Спостерігаємо філософське осмислення автором цієї категорії. Вона розглядається як щось містичне, уподібнюється вищому розуму, який керує долями людей. Фаталізм – основний складник такого світогляду.

Таким чином, наявність термінальних елементів для представлення того чи іншого фрейму не є необхідною умовою. Вони можуть бути або відсутніми зовсім, або представлені лише однією лексемою з узагальнюючим значенням, як у вищезгаданому випадку з лексемою *Nature*. Крім того, у цьому прикладі знаходять вираження **трансферні властивості** фрейму "Природа", які полягають у когнітивному (через структури свідомості) переведенні одного фрейму в інший, а саме фрейму "Природа" у фрейм "Буття", аналіз якого може бути предметом для подальших розвідок у напрямку дослідження фреймових структур.

Література

1. Beaugrande R.-A. de, Dressler W. U. Einführung in die Textlinguistik.– Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1981.– 290 s.
2. Charniak E. A Framed Painting: the Representation of a Common Sense Knowledge Fragment // Cognitive Science.– 1977.– P. 355–394.
3. Dijk T. A. van. Semantic Macrostructures and Knowledge Frames in Discourse Comprehension // Just M. A., Carpenter P. A. Cognitive Processes in Comprehension.– Hillsdale, 1977.– P. 3–32.
4. Fillmore C. J. An Alternative to Checklist Theories of Meaning // Proceedings of the First Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society.– Berkeley, 1975.– P. 123–131.

Джерело ілюстративного матеріалу

Н: Hardy T. Tess of the D'Urbervilles.– London: Penguin Books, 1994.– 508 p.

Адреса для листування:
43020 Луцьк, вул. Гетьмана Мазепи, 10/14.
Тел. (0332) 75-11-85.
Ел. пошта: kosaksofia@yahoo.com

Статтю подано до редколегії
03.05.2006 р.